

**НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ПЕДАГОГІЧНИХ НАУК УКРАЇНИ
ІНСТИТУТ ПРОБЛЕМ ВИХОВАННЯ НАПН УКРАЇНИ**

**СУЧАСНИЙ ВИХОВНИЙ ПРОЦЕС:
СУТНІСТЬ ТА ІННОВАЦІЙНИЙ
ПОТЕНЦІАЛ**

**Матеріали
звітної науково-практичної конференції
Інституту проблем виховання НАПН України
(за 2017 рік)**

Випуск 6

Івано-Франківськ
«НАІР»
2018

УДК 371.4:001.76
ББК 74.200
С 91

*Рекомендовано до друку
Вченою радою Інституту проблем виховання НАПН України
(протокол № 5 від 31 травня 2018 року)*

Рецензенти

*Миропольська Н.Є., доктор педагогічних наук, професор
Федорченко Т.Є., доктор педагогічних наук, професор
Назаренко Г.А., доктор педагогічних наук, старший науковий співробітник*

С 91 **Сучасний виховний процес: сутність та інноваційний потенціал:** матеріали звіт. наук.-практ. конф. Ін-ту проблем виховання НАПН України за 2017 рік / [За ред. І.Д. Бега, Р.В. Малиношевського]. – Вип.6. Івано-Франківськ: НАІР, 2018. – 356 с.

У матеріалах науково-практичної конференції (звітної) представлені теоретико-практичні досягнення та наукові розвідки співробітників, керівників експериментальних майданчиків та аспірантів Інституту проблем виховання НАПН України, здійснені у галузі теорії і методики виховання, соціальної та дошкільної педагогіки впродовж 2017 року.

УДК 371.4:001.76
ББК 74.200

ЗМІСТ

<i>Бех І. Д.</i> Загартування особистості вчинком як освітня мета.....	7
<i>Алексєєнко Т. Ф.</i> Методичні аспекти формування громадянської ініціативності у переселенців підліткового віку в інтернатних закладах освіти.....	20
<i>Бінецький Д. О.</i> Виховання в учнівській молоді прагнення до самостійності в процесі навчальної діяльності як педагогічна проблема.....	26
<i>Білоцерківець І. П.</i> Значущість предметів гуманітарного циклу у формуванні готовності старшокласників до захисту Вітчизни.....	30
<i>Богомолова Н. М.</i> Вплив соціокультурного середовища на формування громадянськості у старшокласників в умовах полікультурного регіону.....	34
<i>Бойко А. Е.</i> Проблема модернізації змісту освітнього процесу в закладах позашкільної освіти гуманітарного напрямку.....	38
<i>Брежнєва О. Г.</i> Вивчення індивідуально-типологічних особливостей математичної розвиненості старших дошкільників.....	42
<i>Василяко О. Г.</i> Методичне забезпечення виховної роботи зі студентами засобами образотворчого мистецтва.....	47
<i>Вахріна О. В.</i> Компетентнісний аспект у формуванні професійно-етичних цінностей студентів технічних університетів Польщі.....	50
<i>Вербицький В. В.</i> Інтеграція загальної середньої, позаурочної, позакласної та позашкільної освіти з біології в умовах модернізації освіти в Україні.....	53
<i>Власова В. Г.</i> Критерії та показники рівнів формування у молодших школярів естетичного ставлення до навколишнього світу засобами образотворчого мистецтва.....	58
<i>Вороніна Г. Р.</i> Спрямованість освітнього процесу в міських технологічних коледжах Англії на розвиток професійної перспективи старшокласників.....	63
<i>Гарбузюк І. В.</i> Створення та модерування групи в соціальній мережі як засіб формування просоціальної поведінки підлітків.....	67
<i>Гончар Л. В.</i> Узгодження виховних позицій вчителів і батьків на засадах партнерської взаємодії у формуванні цінності життя молодших підлітків.....	70
<i>Горак О. Р.</i> Стан сформованості готовності студентів до гуманістичного вирішення проблемних ситуацій.....	75
<i>Гриців Т. Г.</i> Діагностика вихованості ціннісного ставлення до Батьківщини у молодших школярів засобами народної педагогіки.....	79
<i>Грїтчина А. І.</i> Педагогічні умови формування громадянських якостей вихованців інтернатних закладів.....	84
<i>Гуцан Л. А.</i> Теоретичне підґрунтя дефініції «ціннісне ставлення до праці» у контексті змісту трудового виховання молодших школярів.....	89

Сучасний виховний процес: сутність та інноваційний потенціал

<i>Дихта-Кірф В. Л.</i> Виховання у старших дошкільників креативності в центрах розвитку дитини.....	93
<i>Докукіна О. М.</i> Готовність батьків до формування у підлітків національно-культурної ідентичності	101
<i>Жданович Ю. М.</i> Зміст і форми соціально-педагогічної підтримки дітей у пришкільних таборах.....	107
<i>Журба К. О.</i> Виховання смисложиттєвих цінностей у школярів основної і старшої школи: практичний аспект.....	113
<i>Зубалій М. Д.</i> Основні компоненти формування у старшокласників готовності до захисту Вітчизни.....	117
<i>Канішевська Л. В.</i> Концептуалізація проблеми соціального становлення старшокласника.....	122
<i>Касіч Н. П.</i> Зміст виховання цілеспрямованості старших підлітків засобами оздоровчого плавання.....	126
<i>Кириченко В. І.</i> Змістово-методичне забезпечення формування просоціальної поведінки підлітків.....	130
<i>Коваленко Н. І.</i> Концептуальні аспекти національно-патріотичного виховання учнівської молоді в організації роботи шкільного музею.....	134
<i>Колодзько І. М.</i> Особливості неформальної освіти Швеції.....	140
<i>Конончук Д. І.</i> До питання критеріїв і показників безпечної поведінки підлітків в умовах оздоровчого табору.....	144
<i>Конончук О. А.</i> Превентивна компетентність як складова професійної підготовки майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів.....	148
<i>Корнієнко А. В.</i> Методичне забезпечення модернізації змісту освітнього процесу в гуртках декоративно-ужиткового мистецтва закладів позашкільної освіти.....	152
<i>Куниця Т. Ю.</i> Технології соціально-педагогічної підтримки підлітків з труднощами соціальної взаємодії.....	157
<i>Лавринчук В. П.</i> Формування національно-патріотичного світогляду на уроках української мови та літератури.....	162
<i>Литовченко О. В.</i> Ціннісні орієнтири та зміст соціально-реабілітаційного напрямку позашкільної освіти.....	168
<i>Лозова О. Б.</i> Громадянське і національне виховання у контексті полікультурної освіти сучасного закладу.....	172
<i>Луценко В. О.</i> Особливості міжособистісної комунікації дошкільників в стосунках із однолітками.....	178
<i>Мачуський В. В.</i> Основні засади модернізації сучасної позашкільної освіти.....	184
<i>Микитенко М. С.</i> Здійснення виховного процесу підлітків з девіантною поведінкою в уповноважених органах з питань пробації.....	189
<i>Морін О. Л.</i> Результати дослідження проблеми забезпечення трудового виховання молодших школярів у процесі вивчення навчальних предметів..	193
<i>Мотика С. М.</i> Педагогічні умови як основа моделі виховання патріотизму учнівської молоді в умовах військового ліцею.....	197

Сучасний виховний процес: сутність та інноваційний потенціал

<i>Нечерда В. Б.</i> Арт-технології у вихованні підлітків уразливих категорій.....	202
<i>Олійник Л. В.</i> Формування національної свідомості як основа виховання державного патріотизму офіцерського складу збройних сил України.....	207
<i>Орлова Г. В.</i> Концептуальні засади виховання Я - концепції молодших школярів.....	212
<i>Остапенко О. І., Тимчик М. В.</i> Формування ключових компетентностей у старшокласників у процесі вивчення предмета «Захист Вітчизни»	217
<i>Острожинська Л. С.</i> Педагогіка партнерства навчального закладу і родини у реалізації концепції нової української школи: освітня траєкторія взаємодії учителя, учня і батьків.....	220
<i>Охріменко З. В.</i> Проблема взаємодії педагогічного колективу і батьківської громадськості у трудовому вихованні учнів: теоретико-прикладний аспект.....	224
<i>Петрочко Ж. В.</i> Особливості тренінгових технологій національно-патріотичного виховання лідерів учнівського самоврядування.....	228
<i>Петушкова Л. А.</i> Сутність послуги з патронату як альтернативи інституційному догляду дітей.....	233
<i>Плужник А. В.</i> Особливості виховання іншомовної комунікативної культури студентів гуманітарних спеціальностей у закладах вищої освіти.....	238
<i>Пруцакова О. Л.</i> Етична складова у гармонізації відносин школярів з природою.....	243
<i>Ратинська І. В.</i> Педагогічні умови виховання моральної відповідальності студентів вищих навчальних закладів.....	247
<i>Рейпольська О. Д.</i> Методичні засади процесу соціалізації дітей старшого дошкільного віку в умовах закладів дошкільної освіти	252
<i>Роговець О. В.</i> Зміст, форми і методи формування громадянських якостей підлітків в умовах інтернатних закладів.....	257
<i>Сафронова Л. Б.</i> Форми набуття підлітками соціального досвіду у закладах позашкільної освіти.....	262
<i>Северинчук Л. А.</i> Стан сформованості культури родинних взаємин старшокласників закладу загальної середньої освіти.....	267
<i>Сергєєва Н. В.</i> Педагогічні умови підтримки ціннісно-орієнтованої активності молодших підлітків.....	270
<i>Сокол Л. М.</i> Інтернет-технології: перспективи використання у патріотичному вихованні учнівської молоді.....	275
<i>Солобай Ю. В.</i> Особливості ставлення школярів до об'єктів неживої природи.....	279
<i>Тарасова Т. В.</i> Резиліентність як здатність підлітків уразливих категорій до створення позитивного образу власного «Я».....	284
<i>Тарасюк Г. П.</i> Сприйняття природи молодшими підлітками.....	289

<i>Тимчик К. А.</i> Теоретичні аспекти виховання вправності старшокласників засобами фізкультурно-оздоровчої діяльності.....	293
<i>Тихонькова І. С.</i> Теоретичні аспекти виховання самоствердження старших підлітків у процесі спортивно-ігрової діяльності.....	296
<i>Федорченко Т.Є.</i> Підготовка педагогів до впровадження тренінгової технології з формування просоціальної поведінки підлітків уразливих категорій в закладах середньої освіти.....	300
<i>Харченко Н. В.</i> Розвиток критичного мислення: форми роботи з дорослими лідерами дитячих об'єднань.....	305
<i>Хомич О. Л.</i> Тренінговий курс «вчимося жити разом» у формуванні просоціальної поведінки учнів основної школи.....	309
<i>Чіжова Н.В.</i> Особистісно-орієнтований підхід як умова для саморозвитку студентів під час навчання в університеті.....	312
<i>Шаповалов Б. Б.</i> Сучасні вітчизняні та закордонні педагогічні технології формування готовності до захисту Вітчизни в екстремальних ситуаціях.....	316
<i>Шаранова Ю. В.</i> Сучасні цілі та завдання виховання громадянськості в США.....	320
<i>Шахрай В. М.</i> Діагностика сформованості цінності життя у підлітків.....	324
<i>Шевчук О.В.</i> Результативність формування екологічної поведінки учнів початкової школи засобами української етнічної культури.....	328
<i>Шкільна І. М.</i> Діагностика рівнів сформованості національно-культурної ідентичності у старших підлітків.....	332
<i>Шкляр Н. А.</i> Художнє слово як засіб формування у дітей дошкільного віку соціальної обізнаності.....	337
<i>Яценко Т.І.</i> Парадигма формування національно-культурної ідентичності сучасної молоді: теоретико-методологічні засади.....	342
<i>Відомості про авторів</i>	350

Отже, відповідно до нової освітньої парадигми завданням вчителя є побудова перспективи співпраці, яка б базувалася на індивідуальній рефлексивній взаємодії з батьками. Така взаємодія можлива лише за умови наявності несуперечливих цінностей, узгодження загальних цілей виховання, врахування індивідуальної своєрідності кожної сім'ї. Саме зміст трудового виховання, в основі якого лежить виховання любові і поваги до праці, на нашу думку, може стати міцним фундаментом партнерської школи.

Література

1. Бех І.Д. Особистість в духовному розвитку: Навчальний посібник / І.Д. Бех – К.: Академвидав, 2012. – 256 с.
2. Голубкова Н.Л. Розвиток партнерства школи, сім'ї, та громади: американський досвід / Н.Л. Голубкова // Педагогічні науки: зб. наук. пр. – Суми: СумДПУ ім. А.С.Макаренка, 2008. – Ч.3. – С. 16–22.
3. Кравченко Т. В. Соціалізація дітей шкільного віку у взаємодії сім'ї і школи : монографія / Т. В. Кравченко. – К. : Фенікс, 2009. – 416 с.

Петрочко Ж.В., м. Київ

ОСОБЛИВОСТІ ТРЕНІНГОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ ЛІДЕРІВ УЧНІВСЬКОГО САМОВРЯДУВАННЯ

Розкрито роль учнівського самоврядування у викликах часу; означено його потенціал у національно-патріотичному вихованні дітей. Подано узагальнений огляд особливостей та змісту тренінгової програми для лідерів учнівського самоврядування.

Ключові слова: самоврядування, патріотизм, національно-патріотичне виховання.

The role of students' self-government in challenges of time is revealed; its potential in national-patriotic education of children is indicated. General overview of features and contents of the training program for leaders of student self-government is presented.

Key words: self-government, patriotism, national patriotic education.

Проблема виховання інноваційної особистості – це проблема становлення людини, яка адекватно реагує на виклики часу й суспільні запити, мобільна й небайдужа до соціально значущих цілей і завдань. Важливу роль у цьому процесі відіграє учнівське самоврядування, бо формування ініціативної, здатної ухвалювати нестандартні рішення особистості неможливе без широкого залучення учнів до участі в ухваленні рішень, управлінні шкільними справами, соціальної практики загалом.

Сучасний виховний процес: сутність та інноваційний потенціал

Учнівське самоврядування – діяльність учнів з аналізу, планування й організації життя учнівського колективу, спрямована на створення сприятливих умов для конструктивної взаємодії і вирішення соціально значущих завдань, що реалізуються у партнерській взаємодії з дорослими членами шкільної спільноти та місцевої громади.

Основні характеристики учнівського самоврядування – це добровільність залучення учнів до варіативних видів діяльності; наявність стратегії і тактики у визначенні й вирішенні соціально значущих, а також особистісно орієнтованих задач; можливість опанування навичками конструктивної взаємодії; урахування дитячих інтересів за мотивації до самостійної соціально схвальної діяльності; набуття досвіду відповідальних дій.

Нині важливо переосмислити зміст та форми діяльності органів учнівського самоврядування у контексті суспільних проблем і загроз. На сучасному етапі головним завданням для лідерів учнівського самоврядування є формування бачення гострих суспільних викликів та визначення можливих стратегій щодо їхнього конструктивного вирішення. Такою проблемою, безперечно, є *патріотизм українського народу*.

Учнівське самоврядування – ефективний засіб національно-патріотичного виховання. Його унікальна можливість у створенні простору для самовизначення і самореалізації особистості, оскільки забезпечується участь учнів у житті суспільства на рівні школи, міста, району, регіону, держави, а саме участь у національно-патріотичних акціях, проектах, інших заходах на засадах особистої зацікавленості.

Досвід, отриманий учнями у роботі органів учнівського самоврядування, стає запорукою їхньої подальшої успішної патріотично забарвленої діяльності. Відтак, вирішальним критерієм функціонування учнівського самоврядування сьогодні є спрямування незаформалізованої діяльності на формування патріотів-громадян, здатних до критичного мислення і діяльності, орієнтованої на розбудову майбутнього України.

Національно-патріотичне виховання у процесі учнівського

самоврядування має за мету формування в особистості: вміння аналізувати, ставити проблемні запитання, дискутувати, шукати власні висновки; здатності орієнтуватися і адаптуватися в нових соціальних умовах, захищати свої інтереси, поважати інтереси і права інших.

Однією з рис самоврядування є його поліморфність, багатогранність і своєрідність форм вияву і структурних утворень. У зв'язку з цим, учнівське самоврядування – оптимальне середовище для соціальної практики старшокласників як громадян-патріотів.

Соціальна практика учнів – це соціальна активність учнів, що передбачає накопичення певного управлінського та виконавського досвіду діяльності у партнерстві з різними соціальними інституціями чи їх представниками в межах конкретного соціального середовища, здобуття умінь суб'єктної самореалізації, підвищення рівня власної гідності за допомогою різних видів та форм роботи (волонтерських проєктів, акцій, програм тощо). На разі органи учнівського самоврядування розширюють кордони соціальної практики й отримують можливість експериментувати з різними системами соціальних ролей, здійснювати інноваційну, цікаву і суспільно корисну діяльність.

В умовах посилення негативних тенденцій інформаційного та соціально-психологічного впливу на підростаючу особистість уточнення місця і ролі учнівського самоврядування у національно-патріотичному вихованні набуває особливої значущості. Від того, як буде розвиватися діяльність органів учнівського самоврядування, які цінності будуть закладені в її основу, залежить, як і з якою мотивацією застосують на практиці свої якості, вміння юнаки та дівчата. Враховуючи зазначене, особлива увага має приділятися відбору і згуртуванню команди з числа активу учнівського самоврядування та її підготовці у Школі лідерів учнівського самоврядування.

Як засвідчує практика, широкі можливості для розвитку знань й умінь з національно-патріотичного виховання надає така форма навчання, як тренінг. Спираючись на знання, навички й досвід учасників, тренінг створює можливість відкрити нові здібності, розкрити свій потенціал, проявити

креативність, зосередитися на розкритті взаємообумовлених зв'язків між теоретичними положеннями і практичними діями.

На нашу думку, нині обов'язковим змістовим модулем у програмі Школи лідерів учнівського самоврядування має стати модуль «Я – громадянин-патріот!»

Завдання тренінгової програми зазначеного вище модулю: сприяння усвідомленню лідерами учнівського самоврядування змісту основних понять і акцентів національно-патріотичного виховання; актуалізація лідерського потенціалу учнівської молоді у національно-патріотичному вихованні дітей та підлітків; обмін досвідом роботи активів учнівського самоврядування закладів освіти; поповнення інформаційно-технологічного банку; окреслення перспектив використання отриманих знань, досвіду в діяльності учнівського самоврядування свого закладу у напрямі національно-патріотичного виховання.

Тренінгова технологія національно-патріотичного виховання лідерів учнівського самоврядування має три характерні особливості:

- *реалізація певного алгоритму формування в учасників цінності патріотизму* (усвідомлення ключових понять, складників патріотизму, сучасних акцентів національно-патріотичного виховання; охоплення учасників атмосферою сильного емоційного особистісного переживання (образування); обмін досвідом з використання сучасних цікавих форм роботи; стимулювання в учасників прагнення до власного патріотичного діяння; налагодження первинних партнерських відносин з представниками органів учнівського самоврядування інших закладів);

- *створення позитивного емоційного забарвлення, максимальна візуалізація матеріалу за допомогою відео, аудіо, РР-презентацій*. Усі інформаційні повідомлення, що забезпечують когнітивний компонент програми, супроводжуються тематичними РР-презентаціями чи інфографікою. На емоційно-ціннісний компонент ефективно працюють спеціально дібрані відеоматеріали (пісенні відеокліпи, документальні фільми, мультфільми), які постійно оновлюються у контексті актуального суспільного дискурсу.

Навчання постає більш ефективним, якщо до нього включаються театралізовані постановки, танці, різноманітні ігрові паузи. Це допомагає підтримувати динаміку тренінгу, успішно чергувати періоди напруженої уваги, зосереджених практичних дій з періодами рефлексії чи ігровими паузами. Велику під час реалізації тренінгової програми відіграють спеціальні вправи-руханки (вправи на активізацію та згуртування; зняття м'язового напруження; відновлення (привернення) уваги; створення позитивного емоційного мікроклімату; вправи-підводки до теоретичного чи інформаційного блоку; вправи на об'єднання у групи; групові ритуали початку або завершення роботи);

- поєднання навчального матеріалу, алгоритму формування цінності патріотизму з етапами/кроками реалізації дітьми принципу участі в житті суспільства. Під час впровадження тренінгових технологій національно-патріотичного виховання надзвичайно важливо презентувати і розтлумачувати підростаючим особистостям зразки продуктивно-дієвого патріотизму у контексті просування дитиною «сходінками» участі – від формальної до реальної участі (за теорією Р. Харта). Бажаними для лідерів учнівського самоврядування мають бути ініціативи вищих сходінок як такі, що засвідчують їх суб'єктність у процесі національно-патріотичного виховання.

Програма реалізовується протягом чотирьох сесій. Серед запропонованих під час сесій активностей: ілюстрований мозковий штурм «Цінності як обереги людини і нації»; дискусія «Як спонукати однолітків до прояву патріотичної позиції?», вправа на створення колажу «МИ-ПАТРІОТИ!», обговорення кліпів на патріотичну тематику, інформаційне повідомлення про рівні та «сходінки» участі, дискусія «Волонтерство як приклад патріотизму», групова гра «Як би я був/була волонтером», індивідуальна робота «Кроки моєї участі» та ін.

Таким чином, сучасні тренінгові технології національно-патріотичного виховання лідерів учнівського самоврядування – це науково обґрунтований навчально-методичний комплекс національно-патріотичного змісту, що передбачає поетапне формування цінності патріотизму, знань і вмінь участі в житті суспільства, опанування доцільними і цікавими формами і методами

національно-патріотичного виховання. За таких обставин учнівський актив стає суб'єктом виховного впливу, організатором і натхненником національно-патріотичних дій в дитячому середовищі, що діє на засадах партнерства з іншими суб'єктами, фахівцями, небайдужими до долі України.

Петушкова Л.А., м. Київ

СУТНІСТЬ ПОСЛУГИ З ПАТРОНАТУ ЯК АЛЬТЕРНАТИВИ ІНСТИТУЦІЙНОМУ ДОГЛЯДУ ДІТЕЙ

У статті визначено важливість створення альтернативних послуг інтернатним закладам. Представлено особливості послуг патронату над дитиною, особливості відбору та діяльності патронатних вихователів. Вказано, яким дітям і за яких обставин можуть потрапити в патронатну сім'ю. Відмічено важливість створення міждисциплінарної команди для роботи із випадком дитини та її сім'ї.

Ключові слова: альтернативні послуги, патронат.

The article defines the importance of creating alternative services for residential institutions. The features of the patronage services over the child, peculiarities of the selection and activities of patron tutors are highlighted. Children types and conditions in which they can get into the patronage family are specified. The importance of creating an interdisciplinary team for dealing with the case of the child and his/her family is noted.

Keywords: alternative services, patronage

Діюча в Україні система інтернатного догляду дітей є неефективною та шкідливою для дитини, її сім'ї та суспільства загалом. Тривале перебування дитини поза межами сім'ї призводить до руйнування особистісних зв'язків дитини з батьками. Діти ростуть невідповідними до життя поза межами закладу і потрапляють у доросле життя, не володіючи соціальними навичками. Відповідно до даних офісу Уповноваженого Президента України з прав дітей [2], в нашій країні на даний час майже 750 закладів інституційного догляду, в яких постійно проживають понад 100 тис. дітей. Період та обставини перебування дітей в інтернатах є різними, але всі ці заклади об'єднує одне – діти не можуть залишити їх за власної ініціативи, тому і можемо назвати їх «місцем несвободи дітей». Перебування дітей в таких закладах характеризується закритістю, ізоляцією від навколишнього світу, осуд